

Морам да кажем да одавно нисам присуствовао дебати која се толико држала теме и обрађивала је из различитих углова. Већина нас овде иде често по неким сличним скуповима, семинарима и дебатама, и знамо како те дебате углавном изгледају. Овога пута, да ли због места или због теме, као да смо сви осећали додатну обавезу и настојали да са више одговорности и пијетета проговоримо о теми која је очигледно превелика да би се могла исцрпети чак и у једној овако интензивној дебати каква је данас вођена.

Зато ја данашњи скуп схватам само као почетак приче на ову тему. И стога ћу само маркирати пар важних тачака које до сада можда нису довољно истакнуте, иако смо већ чули много тога и онај ко је пажљиво слушао ову дебату заиста је могао доста да научи.

1.

Иако вероватно спадам међу политички обавештеније људе у Србији и на простору бивше Југославије, морам признати да доста од онога што смо данас чули из излагања председника Владе и председника Републике Српске мени углавном није било познато. А ако ја то први пут чујем, могу претпоставити колико је тек непознато широј српској јавности. То није само аутобиографска ствар или неки споредан детаљ, него то, чини ми се, говори о томе колико се у суштини слабо познајемо и колико још мора да се ради не само на успостављању институционалних, политичких и економских веза између Србије и РС (мада оне јесу основа и подлога свих других), него и на свакодневној узајамној комуникацији и информисању, поред осталог, и кроз форму оваквих дијалога.

Хоћу да кажем да се о Републици Српској у данашњој Србији страшно мало говори и још мање зна. За њу се веома мало, и у сваком случају недовољно занимају чак и наше колеге из медија и академских кругова, а одговорност за то лежи готово подједнако на свима, односно, како на онима који су у Београду владали крајем 90-их, тако и оних који су на челу Србије били током ове последње деценије.

Хоћу да кажем да се о Републици Српској у данашњој Србији страшно мало говори и још

мање зна. За њу се веома мало, и у сваком случају недовољно занимају чак и наше колеге из медија и академских кругова, а одговорност за то лежи готово подједнако на свима, односно, како на онима који су у Београду владали крајем 90-их, тако и оних који су на челу Србије били током ове последње деценије.

Тек последњих година се у том погледу нешто почело мењати. Делом, можда, из искрено патриотских, а некада више из маркетиншких и дневнополитичких разлога, али је Бањалука сада постала честа и све омиљенија дестинација српских политичара, како оних из власти, тако и из опозиције, и то је, независно од мотива, добра и позитивна промена, коју треба истаћи. Као што треба истаћи и чињеницу да то најмање десет, па и више година после Дејтона није био случај.

У читавом том периоду, српски медији се Републиком Српском нису бавили много. Чак ни ови релативно националнији медији, а јасно је да тек оне који су у власништву или под контролом страног фактора то поготово није занимало. И кад су се бавили Републиком Српском и прекодринским темама, београдски медији су се углавном бавили темама као што је Сребреница, геноцид, ратни злочини и слично. Наравно да и о томе треба да се говори и пише, али је у овом случају очигледно у питању била планска стигматизације српског народа, а нарочито Републике Српске, што је и вама овде сигурно добро познато.

Зашто ово наглашавам и издвајам из мноштва веома важних и значајних тема које се тичу судбине посдејтонске Босне и Херцеговине и перспектива Републике Српске? Па због тога што сам, без имало претеривања или жеље да драматизујем ситуацију, дубоко уверен да се и ова битка, као и неке претходне, води у Републици Српској, али се, на крају крајева, заправо добија или губи у Београду. И због тога бих мало времена посветио управо том аспекту, дакле, београдској политици и београдској одговорности за судбину, опстанак и перспективе Републике Српске.

Ви који сте одавде добро познајете стање у Републици Српској, знате боље овдашње политичке и социо-економске прилике и неумесно би било да вас ја који долазим из Београда томе поучавам. Али осећам потребу да нагласим или изразим своје уверење да Београд, укључујући практично све владе у овом постдејтонском периоду, није довољно чинио и не чини ни данас довољно за Републику Српску, иако за то, као потписник и гарант Дејтонског споразума, има и формалноправне обавезе, а да и не помињемо етничке, историјске, религијске, емотивне и све друге разлоге.

Осећам потребу да нагласим или изразим своје уверење да Београд, укључујући практично све владе у овом постдејтонском периоду, није довољно чинио и не чини ни данас довољно за Републику Српску, иако за то, као потписник и гарант Дејтонског споразума, има и формалноправне обавезе, а да и не помињемо етничке, историјске, религијске, емотивне и све друге разлоге.

Милошевић је потписавши Дејтонски споразум просто заклопио ту страницу и није јој се више враћао. Косово је наравно искочило у први план, али мислим да су за ово својеврсно окретање главе од Републике Српске постојали и неки други разлози. Наиме, остала је дилема, барем тада у 90-им годинама, да ли је Дејтон победа или пораз, да ли је то капитулација или ипак максимум могућег који се у датим околностима могао извући? Око тога није било консензуса ни у самој Србији, а ни овде у Републици Српској. На Дејтону је остала сенка свега онога што му је непосредно претходило и онога што му је следило. Остала је сенка унутарсрпске неслоге, ратног хаоса, Сребренице, блокаде на Дрини, губитка живота и територије. (Друга је ствар и тема за посебно размишљање то што се оно што је 1995. у српској јавности било доживљено као контроверзна и дискутабилна ствар, данас слави као један од малобројних националних успеха.)

С друге стране, после 5. октобра и смене Милошевића, хит-тема је постала Европа, реформе, интеграције, приватизације, либерализације и поготово тада општенационалне теме нису много занимале српски политички и медијски естаблишмент. И тако смо дошли до данашњег стања, када се клатно опет донекле померило и када Република Српска поново полако улази у видокруг политичког Београда, премда то још увек није ни довољно ни задовољавајуће.

2.

Потпуно је јасно да Београд све ово време није имао довољно јасан став, нити пружа Републици Српској довољно снажну подршку. Наравно да представници Републике Српске то неће овако отворено рећи (ми не знамо шта се дешава иза затворених врата), али мислим да је прилично очигледно да формулације типа: „Србија – односно Београд – подржава сваки договор три конститутивна народа у Босни и Херцеговини у оба ентитета“ делују прилично бледо, а понекад чак и лицемерно. Поготово ако погледамо и упоредимо шта у исто време говоре и како се понашају други спољни актери Бе-Ха приче.

Нема довољно времена да би се цитирале само последње изјаве одлазећег хрватског председника Стјепана Месића о Републици Српској, Србима и Србији. Просто је невероватно колико ту има цинизма, грубости, па и директног људског и политичког безобразлука. И при томе је стално паска на Београду, стално је фокус на томе да ли Београд или Република Српска дестабилизује БиХ.

Нема довољно времена да би се цитирале само последње изјаве одлазећег хрватског председника Стјепана Месића о Републици Српској, Србима и Србији. Просто је невероватно колико ту има цинизма, грубости, па и директног људског и политичког безобразлука. И при томе је стално паска на Београду, стално је фокус на томе да ли Београд или Република Српска дестабилизује БиХ. А они који говоре и захтевају ликвидацију Републике Српске, они који говоре о Републици Српској као „републици шумској“, „геноцидној творевини“, а Србе третирају као „реметилачки фактор“, они који покушавају да на силу бога од Босне и Херцеговине направе унитарну државу, е, они нису сумњиви и они не руше Дејтон и не угрожавају стабилност Босне и Херцеговине.

Тек када погледамо шта говоре, на пример, Стјепан Месић, Харис Силајџић, и Мустафа Церић, или турски министар спољних послова Ахмет Давутоглу, и ако бисмо то упоредили са овим стидљивим изјавицама наших владајућих политичара, тек онда се може стећи права слика о размерама неадекватности политичке подршке коју из Београда добија Република Српска.

Србија, дакле, да закључимо, нема разлога, а нема ни права да затвара очи пред овим што се дешава у Републици Српској и пред притисцима којима је Република Српска изложена. Ни Косово, ни економска криза, ни евро-интеграције, ни страх од оптужби за „мешање у унутрашње ствари БиХ“ за то не смеју бити изговор.

3.

Скренуо бих пажњу на нешто с чиме је господин Додик завршио своје недавно предавање на скупу у Крагујевцу, а то је однос политичке вере, односно уверења и политике. Дакле, постоје неке објективне околности, где су задати неки економски, политички и геополитички фактори, али постоји увек и тај субјективни, људски,

индивидуални елемент, који се нипошто не може и не сме искључити и занемарити.

Ти објективни фактори су заиста противречни и амбивалентни. Међу њима има и елемената за охрабрење, о томе је говорио професор Стојановић на почетку ове сесије, док неки други дају разлога за бригу. Али када је у питању онај субјективни елемент, морамо се сложити да се ту нешто мења и да се мења у позитивном смеру, а то је, пре свега, промена у ставу како грађана, тако и руководства Републике Српске.

И ја се искрено надам да би то могло да буде модел и за Београд, односно за политичке представнике Београда, да се овога пута, за промену, и они мало угледају на млађег брата, односно на Бањалуку, макар онолико колико Бањалука, разумљиво, али некад и без довољно разлога и без адекватног одговора с друге стране, непрестано гледа у Београд.

Као што рекох, ја већ неколико година повремено долазим овде у Бањалуку и већ се и голим оком може приметити колико је ту сада више оптимизма, више одлучности и спремности да се одупре притисцима. А то онда повратно утиче и на политичке представнике да ни они не могу да иду испод неке црте и минимума народних очекивања. А још пре само пар година, приликом гостовања у разним ТВ емисијама, било је мучно гледати како се представници власти и институција из Републике Српске повијају, увијају и извињавају пред бахатим саговорницима из Сарајева и Загреба, којима је свака друга реч била „Хаг“, „геноцид“, „злочин“, „такозвана РС“. Но, то је сада прошлост. И само на први поглед парадоксално, овај мало самоуверенији став не само да није погоршао, него је напротив, чак поправио позицију РС и њеног руководства, што се, поред осталог, види и по томе што, без обзира на прозивке и критике, више никоме не пада на памет да, рецимо, смењује изабране представнике РС, што је доскора била честа појава и то за много ситније „грехе“ него што су ови господина Додика. Хоћу да кажем да вас, када покажете мало кичме и чврстине, онда и противници више поштују, него када се повлачите и понижавате. И ова порасла национална самосвест се данас види на готово сваком кораку у Бањалуци и Републици Српској, а то је оно што нам, нажалост, болно недостаје у Београду и Србији.

Када покажете мало кичме и чврстине, онда и противници више поштују, него када се повлачите и понижавате. И ова порасла национална самосвест се данас види на готово сваком кораку у Бањалуци и Републици Српској, а то је оно што нам, нажалост, болно недостаје у Београду и Србији.

Нећу сада да расправљам о томе чија је то заслуга, а није ни толико важно. Поготово се морамо клонити оног колико јаловог, толико и опасног препуцавања о томе ко су, тобоже, више, а ко мање „квалитетни Срби“. Мислим да је од пресудног значаја свакако много мање била „генетика“, а више трауматично искуство које су грађани РС преживели током последње две деценије и које им је омогућило да стекну један здравији, нормалан и рационалан став, који Србима у Србији често недостаје. Они су видели и искусили све страхоте грађанског рата, као и „чари“ меке окупације, грађанизма и мултикултуралности, и углавном немају више илузија.

Мислим да руководство Републике Српске за сада доста добро успева да балансира (друга је ствар да ли ће и колико ће у томе успети, али, бар за сада, то доста добро чини), на самој ивици ножа и демонстрира један здрав и одлучни патриотизам, истовремено показујући меру рационалности и прагматизма у решавању појединих питања. Нећу да идеализујем, нити баксузирам. Али поента је да Србима у Србији данас тај баланс недостаје и зато су склони или да се претерано олако опходе према националним темама или да подлежу причама типа „манимо се прошлости“, „ово је 21. век“, „кога то још занима“, „идемо у Европу и онда ће тамо сви наши проблеми бити решени“.

Дакле, имамо, са једне стране, заводљивост те европске мантре, а са друге, опет, склоност да се олако упадне у један национални дефетизам типа „све је готово“, „све је пропало“. Ја сам то искусио на својој кожи, недавно, када је била реч о Војводини. Када сам неким својим колегама, част изузецима, говорио о опасностима од аутономаштва у Војводини, а они ми кажу – немој да претерујеш, нема то везе, па Срба је тамо 70, 75, 80, одсто. (На страну што их нема толико – према последњем попису тек нешто преко 65%, иако се надам да ће тај проценат сада бити нешто већи – нити се војвођанско питање уопште може свести само на етничке бројке.) Значи, проблем се најпре игнорише и багателише, а у следећем тренутку, када се догоди нешто као што је био овај статут Војводине, па нас то лупи по глави, онда се оде у другу крајност и каже: јао, готово је, све је пропало, нема спаса – оде Војводина! А ни један ни други став нису ни тачни нити конструктивни.

То је та погубна, мазохистична клацкалица којој смо, кажем, мало и менталитетски склони, нарочито људи у Србији, и зато онда они или себи допуштају једно неодговорно национално алакање (немам неки бољи и адвекатније израз), или завршавају у потпуној малодушности и бежању од националних тема. У разговору са обичним људима из Републике Српске, као и у разговору са политичким представницима Републике Српске, како оним из власти, тако и из опозиције, приметио сам да овде готово да нема тог

национално неодговорног бахаћења, типа „не може нам нико ништа“, али нема ни оног капитуланства, дефетизма и малодушности, које тако често налазимо у круговима београдске политичке, културне и медијске чаршије. И то је ваша компаративна предност.

4.

Последња ствар коју бих хтео да кажем и да на њу скренем пажњу тиче се једне опасне и лукаве замене теза. У последње време, у дипломатским и медијским круговима, поготово у Бриселу и у тзв. „региону“, али и у српским медијима, позиција РС, а посебно господина Додика, редовно се представља како нека екстремистичка, радикална позиција, у смислу – ето, то је сада један екстрем, па хајде онда да нађемо неку умерену и разумну „средину“.

Позиција српског руководства у РС је, заправо, минималистичка и врло умерена. Она је последња линија одбране нечега што је преостало као минимум државотворне супстанце Републике Српске, која је изложена перманентном черупању и притиску да буде сведена на неки „евро-регион“ унутар јединствене Босне. Дакле, нешто што је минимум инсистирања на елементарним националним интересима и правима српског народа у БиХ представља се као неки тешки екстремизам.

Мој утисак из онога свега што смо чули данас, као и онога што сам у последње време сазнао о континуираном раду на ликвидацији Дејтона и РС јесте управо супротан. Позиција српског руководства у РС је, заправо, минималистичка и врло умерена. Она је последња линија одбране нечега што је преостало као минимум државотворне супстанце Републике Српске, која је изложена перманентном черупању и притиску да буде сведена на неки „евро-регион“ унутар јединствене Босне. Дакле, нешто што је минимум инсистирања на елементарним националним интересима и правима српског народа у БиХ представља се као неки тешки екстремизам. Но, то што се сада дешава са Републиком Српском и како се у западним медијима, а, нажалост, и у једном делу српске, односно београдске медијске и политичке јавности, представља позиција руководства РС, тако се већ годинама представља свака позиција која иоле покушава да води рачуна о српским националним и државним интересима. То је један опасан механизам производње радикализације и екстремизације, односно, превентивног јавног и политичког жигосања, по којем ће сваки став и свака теза која није унапред дефектичка и капитулантска и која не прихвата априори наивну евро-антлантску мантру, пре или касније бити проглашени за „екстремизам“, „нацизам“, „национализам“,

„фашизам“ или како већ коме у ком тренутку одговара.

Стални страх да ћете бити на овај или неки сличан начин жигосани, проscribeовани, маргинализовани или елиминисани из политичког живота делотворнији је и погубнији од стварних смена и репресије. Међутим, данас у Републици Српској, за разлику од пре неколико година и за разлику од прилика у Србији, тог страха више нема и зато Република Српска нема свој пандан ЛДП-у, „Другој Србији“ и „Хелсиншком одбору“ Соње Бисерко. Република Српска нема свог Чеду Јовановића, нема своју „другу Републику Српску“, нема одрођену и отуђену интелектуалну елиту и политичаре са комплексом инфериорности према свему што долази са запада. И зато верујем да Република Српска, уколико истраје на овом политичком курсу, упркос свим проблемима и непосредним опасностима којима је изложена, ипак има будућност и перспективу.

(Текст излагања аутора на скупу "Република Српска: стање и перспективе", који ће бити објављен у зборнику "Петнаест година Дејтонског мировног споразума и будућност Републике Српске")